Về vai trò mới của các quỹ tài trợ trong phát triển khoa học

Hồ Mạnh Toàn
SSHPA System

Hà Nội, 6-11-2018

Ngày 5-11-2018, hai quỹ đầu tư nghiên cứu khoa học lớn bậc nhất thế giới là Wellcome Trust và Bill & Melinda Gates Foundation đã tuyên bố sự ủng hộ của họ đối với 'Kế hoạch S', củng cố thêm sức mạnh của kế hoạch thúc đẩy khoa học mở toàn cầu [1].

Wellcome Trust cũng là đơn vị đầu tiên có những động thái rõ ràng trong việc thực hiện 'Kế hoạch S'. Các tạp chí 'lai' (*hybrid*) hay đóng phí sẽ không được chấp thuận và mọi chi phí cho các tạp chí này sẽ không còn được chi trả bởi Wellcome Trust.

Đối với quỹ tài trợ của nhà đồng sáng lập tập đoàn Microsoft, quỹ sẽ bổ sung và cập nhật chính sách của mình — vốn đã yêu cầu Open-Access ngay lập tức — để phù hợp hơn với 'Kế hoạch S'. Quỹ Bill & Melinda Gates Foundation vốn từ lâu đã ủng hộ Open-Access nhiệt thành với tạp chí tiên phong về cơ chế mở hoàn toàn *F1000Research*, hay gần đây là ký kết hợp tác tài trợ chính thức cho tác giả với nhà xuất bản MDPI qua cơ chế IOAP (thông cáo ngày 30-8-2018; <https://www.mdpi.com/about/announcements/1415>).

Gã khổng lồ này còn là đơn vị đã khiến các tạp chí danh tiếng như *New England Journal of Medicine* hay *Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)* phải bổ sung cơ chế công bố mở Open-Access kể từ sau khi chính sách mở của quỹ bắt đầu vào năm 2017.

Khởi đầu, 'Kế hoạch S' nhận được sự hậu thuẫn của 11 quỹ tài trợ khoa học quốc gia thuộc các nước châu Âu. Đến nay, sự đóng góp của các quỹ lớn toàn cầu — đã và đang tài trợ hàng tỷ đô la mỗi năm cho khoa học như Wellcome Trust hay Bill & Melinda Gates Foundation — càng làm gia tăng thêm sức nặng cho 'Kế hoạch S', và khiến cho xu thế khoa học mở không thể đảo ngược được.

Tại Việt Nam hiện nay, khoa học vẫn là các sân chơi của nhà nước và các trường đại học, trong khi đó chưa thực sự có một quỹ tài trợ khoa học tư nhân trong nước nào đủ mạnh. Sự thiếu vắng các nhà tài trợ lớn này, bên cạnh các yếu tố kinh tế, có thể lý giải phần nào bởi quan niệm 'sĩ-nông-công-thương' vốn đã ăn sâu vào văn hóa Việt Nam [2] khiến câu chuyện giáo dục thường né tránh các câu chuyện kinh tế hay các vấn đề sâu của giới công thương [3].

Tuy nhiên, sự phát triển của quỹ NAFOSTED và một số tiếng nói từ Việt Nam về xu hướng của khoa học thế giới [4, 5] là một tín hiệu đáng khích lệ cho quá trình hội nhập. Mặc dù vậy, các xu hướng quốc tế khi đến Việt Nam vẫn thường chỉ dừng ở mức độ đáp ứng hình thức, và thời gian 'dò đá qua sông' khá lâu. Vì thế, liệu khoa học Việt Nam có thể thực sự vượt thoát sự hình thức (có nhiều phần trang sức) do ảnh hưởng 'cộng tính văn hóa' [6], hay nó sẽ rơi vào bùng nhùng như việc bàn ra tán vào nhưng khó dứt điểm bằng hành động quả quyết kiểu [7]?!

Sau 10 năm phát triển, quỹ NAFOSTED đã có ảnh hưởng tích cực và thay đổi các quy chuẩn của khoa học Việt Nam để cập nhật hơn với các tiêu chuẩn quốc tế. Hiện nay, vai trò của quỹ quan trọng hơn bao giờ hết trong việc kích thích nguồn đầu tư từ các quỹ tài trợ tư nhân, và định hướng phát triển khoa học Việt Nam.

**Phát triển từ nội dung trên SSHPA: <https://sc.sshpa.com/post/4335>.*

References:

- [1] Noorden, R.V. (2018). Wellcome and Gates join bold European open-access plan. *Nature*, DOI: 10.1038/d41586-018-07300-5.
- [2] Vương Q.H., Trần T.D. (2009). The cultural dimensions of the Vietnamese private entrepreneurship. *The IUP Journal of Entrepreneurship Development*, VI(3-4): 54-78.
- [3] Hiep, P. (2016). ThS Phạm Hiệp: 'Tăng học phí cần sự thỏa thuận trước với sinh viên'. VnExpress. Retrieved from: <https://vnexpress.net/tin-tuc/giao-duc/th-s-pham-hiep-tang-hoc-phi-can-su-thoa-thuan-truoc-voi-sinh-vien-3441141.html>.
- [4] Vương, Q.H. (2017). Open data, open review and open dialogue in making social sciences plausible. *Nature: Scientific Data Updates*. Retrieved from: <http://blogs.nature.com/scientificdata/2017/12/12/authors-corner-open-data-open-review-and-open-dialogue-in-making-social-sciences-plausible/>.
- [5] Vương, Q.H. (2018). [The \(ir\)rational consideration of the cost of science in transition economies](https://doi.org/10.1038/s41562-017-0281-4). *Nature Human Behaviour* 2(1): 5, DOI: <https://doi.org/10.1038/s41562-017-0281-4>. URL: <https://www.nature.com/articles/s41562-017-0281-4>.
- [6] Vương Q.H., La V.P., Vương T.T., Nguyễn V.H., Hồ M.T., Nguyễn T.H.K., Bùi Q.K., Hồ M.T. (2018). Cultural additivity: Behavioural insights from the interaction of Confucianism, Buddhism, and Taoism in folktales. *Palgrave Communications*, 4, DOI: 10.1057/s41599-018-0189-2. URL: <https://www.nature.com/articles/s41599-018-0189-2>.
- [7] Vương, Q.H., Hồ, M.T., Vương, T.T., Trần, K., & Hồ, M. (2018b). "Paintings can be forged, but not feeling": Vietnamese art—Market, fraud, and value. *Arts*, 7(4), 62.